

KAIDALOVA L. G. Improvement of pedagogical skills and pedagogical culture of the teacher.

In the article substantiates the necessity of improving pedagogical skills and pedagogical culture of teachers of higher educational institutions. The author offers to experience in-service teacher training, the effective forms and methods.

Keywords: training, pedagogical skills, pedagogical culture.

Квас О. В.
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені І. Франка

“СТОЛІТТЯ ДИТИНИ” ТА ПРИНЦИПИ НОВОЇ ПЕДАГОГІКИ ЕЛЕНН КЕЙ

*У статті проаналізовано погляди одного з головних ідеологів реформаторської педагогіки шведської письменниці, відомого педагога ХХ ст. Еленн Кей. Педагогічні ідеї Еленн Кей, що формувалися під впливом гуманістичної традиції у філософії та педагогічній думки, філософії позитивізму та народної педагогіки Швеції, ставлять у центр педагогічного процесу особистість дитини і спрямовані на розвиток її індивідуальності. Еленн Кей проголосила основоположний принцип нової педагогіки – *Vom Kinde aus* – виховання “виходячи від дитини”.*

Ключові слова: реформаторська педагогіка, дитина, дитинство, нове виховання.

У першій половині ХХ ст. у Європі й Сполучених Штатах Америки активно поширюється реформаторський рух, який піддає критиці тогочасну педагогічну доктрину й традиційну школу. Символічним початком цього руху слід вважати створення лабораторії експериментальної психології у Лейпцигу в 1879 р., але справжнього поширення цей рух набув перед початком першої світової війни у таких країнах, як Німеччина, Франція, Швейцарія, США. Він характеризувався значною різноманітністю концепцій й напрямків діяльності. Разом з тим, всіх його послідовників об'єднувала ідея необхідності реформування школи, змісту й методів виховання.

Маніфестом цього руху стала видана у 1900 році книжка під назвою “Століття дитини”. Її автором була шведський педагог й письменниця Еленн Кей (1849–1926). Все своє життя вона боролась за емансипацію жінок й права дитини. Е. Кей, будучи палким прихильником індивідуалізму в вихованні, тим самим продовжувала справу Ж. Ж. Руссо, щодо необхідності вільного розвитку дитини відповідно до законів природи, наводить його слова про те, що: “Будь-яке виховання розбивається об скелю, якою є той факт, що природа не створила батьків вихователями, а дітей вихованими”. Тому Е. Кей приходиться до парадоксального висновку: “Чи не пора нарешті прислухатись до голосу природи й зрозуміти, що найбільша таємниця виховання полягає власне у тому, щоб не виховувати” [4, с. 66].

Мета статті – аналіз наукових поглядів Еленн Кей на дитину та дитинство та з'ясування детермінант, що зумовили зміни в педагогіці у ХІХ та ХХ століттях.

Традиційній школі реформаторський рух докоряв відсутністю належних умов для розвитку спонтанної енергії дитини. Натомість змушувати дитину сліпо засвоювати пропоновані їй знання у межах шкільної дисципліни, в основі якої лежать застарілі програми, прихильники реформ, домагалися створення вільних учнівських груп, які б здобували знання у процесі творчої діяльності, з урахуванням індивідуальних зацікавлень дітей та їх природних нахилів до цієї діяльності. “Суперечності між традиційною системою освіти, нездатною дати суспільству самостійну мислячу, творчу особистість, і потребами економічного та політичного життя країн, зміщення акценту з ідеалу культури в бік прагматизму стали причиною виникнення у кінці XIX ст. “нового педагогічного світогляду”” [3, 5].

Рух за “нове виховання” у міжвоєнний період набув статусу міжнародного педагогічного руху за оновлення школи і виховання. “Нові школи” у Франції, педагогіка реформ, “школи праці” у Німеччині, педагогіка прогресивізму у США, “активна школа” у Швейцарії та Бельгії, “творча школа” у Польщі, не однакові за формою, але за змістом об’єднанні категоричністю у несприйнятті традиційного гербартианства. “Авторитарному впливові на дитину протиставляється процес саморозвитку особистості; навчанню винятково за книжками – навчання через індивідуальний, життєво важливий досвід; суворій дисципліні – вільна внутрішня активність; засвоєнню окремих умінь та навичок шляхом механічного заучування – оволодіння ними в ході виконання самостійної діяльності; підготовці до майбутнього життя – організація активної життєдіяльності” [3, 6]

Поступово змінюється ціннісна орієнтація та погляди на дитину і дитинство в цілому, змінюється і сам модус виховання. “Нове виховання” було реакцією на зміну людської ментальності в кінці XIX – середині XX ст. воно значно розширило як свободу особистості, так і цілих народів, сприяло демократизації політичних стосунків, захищало громадянські права особистості.

Головною відмінною рисою “нової школи” було те, що вона ставила собі завдання не тільки навчання, але й виховання дітей, тобто всебічний гармонійний розвиток усіх сил і здібностей особистості.

Прихильників вільного виховання об’єднувало заперечення традицій та заклик розвивати в дитині творчі сили. Вони вважали, що провідну роль у вихованні мають відігравати дитяче переживання і накопичення вихованцем особистого досвіду. Крайньою формою таких концепцій став педоцентризм або виховання підпорядковане вільному розвитку дитини, до якого повинен був пристосуватись і вихователь.

Одним з головних ідеологів реформаторської педагогіки є шведська письменниця, публіцистка, громадський діяч, лідер жіночого руху і відомий педагог Еленн Кей. Книга Еленн Кей “Століття дитини” (1900) хронологічно

знаходиться в центрі цього періоду розвитку педагогічної думки і практики. Вона знаменує собою початок рефлексивного етапу в новій педагогіці, коли розрізнені школи в різних країнах Європи, очолювані передовими педагогами, починають усвідомлювати себе як єдиний напрям із загальними цілями. Еллен Кей проголосила основоположний принцип нової педагогіки – *Vom Kinde aus* – виховання “виходячи від дитини”.

Еллен Кей народилася в Сундхольмі в родині Еміля Кей, засновника Шведської Аграрної Партії. Її мати Софі Кей була з аристократичної сім'ї з півночі Швеції. Еленн Кей отримала домашню освіту, з дитинства багато читала. Коли Еленн виповнилося двадцять, її батько був обраний до Риксдагу і сім'я переїхала в Стокгольм.

У 1874 році вона відправилася в Данію, де викладала в народних інститутах для малозабезпечених сільських жителів. Вона мріяла заснувати свій народний інститут на батьківщині в Швеції, але замість цього в 1880 році стала викладачкою в коледжі Анни Уїтлок для дівчаток в Стокгольмі (*Anna Whitlock's girls school*).

У своїй літературній діяльності вона торкалася питань про права та обов'язки жінки, про жіночу працю, про взаємні відносини старого і молодого покоління, про материнські почуття, про взаємодію особистості і суспільства. Не приєднуючись до жодної певної групи чи партії, вона завжди прагнула йти своїм особливим шляхом. Еленн вважала материнство важкою працею і наполягала на тому, що без відносно до чоловіків, держава повинна підтримувати матерів і дітей. Ці ідеї зробили помітний вплив на соціальне законодавство багатьох країн.

Так, Еленн Кей, будучи представницею “вільного виховання”, закликала громадськість до боротьби за визнання соціальної важливості материнських функцій. Однією з найбільш актуальних завдань тогочасного суспільства вважала створення нового покоління освічених матерів, здатних остерегти своїх дітей від знеособлення. Тільки домашнє виховання здатне надати простір для розвитку індивідуальності дитини, вважає дослідниця.

Школа, у свою чергу, також повинна будувати навчання і виховання виходячи з індивідуальності кожного учня, забезпечуючи при цьому спадкоємний зв'язок з домашнім вихованням, організовуючи самодіяльність школярів і сприяючи розвитку у дітей всіх притаманних їм обдарувань.

Педагогічні ідеї Еленн Кей, що формувалися під впливом гуманістичної традиції у філософії та педагогічній думки, філософії позитивізму та народної педагогіки Швеції, ставлять у центр педагогічного процесу особистість дитини і спрямовані на розвиток її індивідуальності, виховання гармонійно розвиненої, соціально-активного, творчого, прагне до постійного самовдосконалення та самоосвіти члена суспільства.

У своїй праці вона закликає народи у столітті, яке починається, зійти з

погані дороги, що рясніє кривдами зробленими дітям. Натомість вона проголошує ХХ століття – “століттям дитини”. Слід зауважити, що ця назва запозичена нею в іншого автора – Гарольда Гоута (існує припущення, що за чоловічим псевдонімом приховується жінка) – прим. автора. Про це говорить сама Еленн Кей у своїй праці цитуючи уривки з його драми “Левеня”: “Майбутнє століття стане століттям дитини, так само як минуле століття (ХІХ ст.) було століттям жінки. Як тільки дитина здобуде належні їй права, її моральність вдосконалиться. Тоді кожна людина усвідомить, що із життям, яке вона дарує іншому її пов’язують зовсім інші відносини, ніж ті, які їй диктує суспільство та право. Тоді стає зрозумілим, що людина не може звільнитися від своїх батьківських обов’язків, навіть якщо б обійшла довкола землі. Королівство можна дати і відібрати, а батьківство ні” [4, с. 28].

Суттєвий удар Е. Кей нанесла суспільному вихованню вважаючи, що під час виховання дітей слід керуватися не суспільними потребами, а індивідуальними інтересами дитини, заради всебічного розвитку особистості.

Е. Кей вважає, саме на батьках лежить найбільша відповідальність за народження здоровими майбутніх дітей. Тому переконана, що наука та суспільство повинні своєчасно встановлювати і розпізнавати ті загрози, які можуть призвести до народження дітей з важкими хворобами, спричиненими веденням нездорового способу життя їхніми батьками. Саме у сім’ї, на думку Е. Кей, слід шукати першопричини появи на світ неповноцінних фізично і психічно дітей: “Оскільки йдеться про шлюб між здоровими і дорослими істотами, було б краще, щоб не право регулювало норми поведінки між членами сім’ї, а звичай. Тільки тоді, коли діти почнуть диференціювати себе, як статеві істоти, батьки і матері зможуть утвердити у їхній свідомості замість абстрактних понять чистоти, моральності і т.д. цілком конкретні риси: сором’язливість, невинність, внутрішню і зовнішню красу, які повинні бути збережені для особи, яку вони (діти) колись покохають у майбутньому, а також для дітей, які від цього кохання колись народяться...” [4, с. 38].

Будучи палкою прихильницею руху за емансипацію жінок Е.Кей звертає особливу увагу і на виховання дівчат. Визначальну роль у цьому вихованні вона відводить матері: “тільки тоді, коли дочка побачить у матері мудру й чуйну порадицю, яка застереже її від легковажних помилок та відкриє їй очі там, де вона сама не буде впевнена до кінця у своїх почуттях, коли в її душі залишиться глибоке переконання в тому, що вона могла б зазнати приниження і розчарування, якби вона віддалася з інших, ніж взаємне кохання, причин, настане кардинальний переворот в існуючих моральних устоях” [4, с. 33].

Е. Кей констатує, що про нову моральність не може й бути й мови до того часу, поки діти народжуються й виростають в холодній атмосфері виконання покладеного на батьків подружнього обов’язку, а не теплих,

щирих, глибоких почуттів. Адже у таких сім'ях діти успадковують різного роду фізичні і психічні розлади, хоча досить часто батьки продовжують виглядати в очах суспільства високоморальними людьми.

Реформаторські ідеї Е. Кей про вільне виховання дитини на початку ХХ ст. викликали у суспільстві підвищену увагу та зацікавленість. Результати її досліджень видавалися у різних працях багато чисельними тиражами, провокували дискусії не тільки серед науковців, але й батьків, педагогів, громадськості. Зважаючи на те, що Е. Кей була не тільки педагогом, але й письменницею, її праці були легкими у читанні й зрозумілі для всіх, а її палкий стиль викладу досить складного для розуміння матеріалу, робив її книжки найпопулярнішими поміж жінок-авторів у Європі.

Її книга була перекладена практично на всі європейські мови і мала величезну кількість перевидань. У Німеччині ця книга перевидавалася 26 разів. Ця праця, що виклала ідеологічну платформу нової педагогіки, сприяла популяризації нових шкіл, поширенню прогресивного педагогічного мислення не тільки серед широкого кола освітян, а й серед батьків (вона призначалася в першу чергу батькам).

У своїх педагогічних працях Е. Кей досить широко послуговує літературними творами всесвітньо відомих письменників, філософів (В. Гете, Ф. Ніцше, Л. Толстой, Г. Мопассан), а також науковими працями своїх сучасників (А. Біне, П. Ломброзо, Ф. Поллок та ін.). Зокрема, у своїй праці "Століття дитини" для того щоб аргументувати свою думку, щодо індивідуального розвитку дитини, вона звертається до твору В. Гете "Вальтер". У цьому творі йдеться про те, що сила волі ховається у дитячій впертості і про те, що існує певний зв'язок між майбутніми вчинками і вадами дитини. Е. Кей наводить тут і слова поета: "зараз тих (дітей) що подібні до нас і які для нас є взірцем, ми трактуємо як підлеглих, адже вони не повинні мати власної волі! А чому ми її маємо? Звідки такий привілей? Тому, що ми старші і розсудливіші? Милостивий Боже. А чи Ти не бачиш старих і молодих дітей, адже твій Син вже сказав, які з них приносять Тобі більше радості. Але вони вірять в Нього, а не слухають Його і так відбувається протягом віків, і дітей своїх сподобляють собі" [4, с. 64].

Е. Кей вважає, що це саме можна сказати і про педагогів, які постійно говорять про розвиток особистості та вроджених нахилів, а самі не прислухаються до того про що говорять.

Педагог наголошує на тому, що для того щоб знайти порозуміння з дитиною слід перейнятися її життям. Е. Кей звертає увагу на ту обставину, що: "Уміння самому стати дитиною є однією із важливих засад виховного процесу. Але не йдеться про те щоб вдаватися до дитинкуватості, грати роль дитини, а про те щоб перейнявшись дитиною, та у такий самий наївний спосіб, як вона переймається власним життям. Зберегти стосовно неї всю

делікатність, довіру, м'якість, які тільки могли бути у дорослої людини. Це означає впливати на дитину, щоб вона стала такою, якою ми її прагнемо бачити, але впливати на неї своїм приязним ставленням до неї" [4, с. 66].

Довіра дитини необхідна дорослим для того, щоб краще зрозуміти її проблеми, внутрішній світ. Е. Кей підкреслює те, що дитина живе у власному, великому і безмежному світі, тому їй тут необхідно оглянутися, інтегруватися у цей світ і нарешті покорити його. Проте педагог ставить питання: "З чим дитина зустрічається у цьому світі?" і сама дає відповідь: "Перешкоди, нав'язливість дорослих, постійні заборони. Дитина завжди змушена щось не робити або робити не так, щось знаходити інше, чогось іншого хотіти, ніж те, чого вона сама прагне. Вона завжди змушена виконувати те, що не співпадає з її бажанням". І все це, на думку, Е. Кей, робиться в ім'я й заради дитини через турботу й допомогу "щоб малого людського матеріалу склеїти й відшліфувати досконалий екземпляр моделі "зразкової дитини"" [4, с. 67].

На думку Е. Кей найбільший злочин яким часто грішить виховання, полягає у тому щоб дітям не давати і хвилини спокою. Вона переконана, що дитині слід створити "красивий світ у якому б вона розвивалась, як внутрішньо так і зовнішньо, і дозволити дитині поводитися у цьому світі вільно, поки це не буде стосуватись непорушності прав інших, саме це стане основним завданням виховання у майбутньому" [4, с. 66].

Завдяки розв'язанню цієї проблеми дорослі нарешті зможуть суттєво проникнути до глибини дитячої душі, яку Е. Кей вважала "замкнутою таємничою країною". Замкнутість дітей для неї було цілком природнім явищем, адже саме інстинкт збереження змушує дитину зачинитися у собі перед дорослими. "Найменша недовіра, найменша не делікатність, найменша несправедливість, найменша наруга залишить болючу рану у чутливій дитячій душі, тоді як несподівана ніжність, справедливий гнів закарбовуються у глибині її пам'яті та помислів" – вважає вона [4, с. 68].

Педагог наголошувала, що існуюча думка про те, що людська істота ніколи не зможе до кінця зрозуміти іншу, а тільки навчиться співіснувати з нею, це стосується перш за все внутрішніх взаємовідносин між батьками та дітьми, адже саме цим стосункам бракує найбільш суттєвої риси любові – розуміння.

Дитина вже на п'ятому, шостому році життя, а інколи й раніше, починає вивчати дорослих й дуже швидко проникає у їх внутрішній і зовнішній світ. Її судження стають свідомими й логічними і вона досить чутливо реагує на все. Тому Е. Кей вважає, що для того щоб виховати дитину необхідно плекати її душу. Необхідно вчити її ходити по "вузькій стежині життя". Вона застерігає від небезпеки "побачити в очах дитини холод, який може свідчити без слів про те, що дитина вважає нас непослідовними і не щирими" адже

можливостей зашкодити дитині у житті трапляється значно більше, ніж можливостей їй допомогти” [4, с. 68].

Очевидно, що погляди Еленн Кей на виховання були викликом традиційній педагогіці на початку ХХ ст. Більш того, найбільшої критики з її боку зазнали ті фундаментальні положення, які вважалися досягненнями нормативної педагогіки. Свіжість та новизна її поглядів вселяли у людей надію щодо реалізації втілення у життя тих засадничих реформаторських ідей, які допоможуть виховати нову людину.

У першій третині двадцятого століття цілий ряд блискучих педагогів слідом за Еленн Кей публікує свої роботи, розвиваючи і деталізуючи принципи реформаторської педагогіки. Усередині реформаторської педагогіки утворюються різні напрями, які характеризуються різноманітними підходами до реалізації ідей вільного виховання. Це епоха розквіту реформаторської педагогіки, що дала нам цілий ряд видатних імен (Р. Штайнер, Г. Літци, А. Нейлл, М. Монтесорі, Д. Дьюї, К. Вентцель та ін.).

Разом з тим, педагогіка індивідуалізму, послідовницею якої була Е. Кей, не могла суттєво впливати на виховні ідеали, адже соціальна педагогіка, яка формує і реалізує запит суспільства не могла солідаризуватися з таким виразним індивідуалізмом, який пропагувала Е. Кей. Тому, що особистість не можна готувати до майбутнього життя у суспільстві, проза цим суспільством, до того ж давши їй (особистості) повну свободу, відірвати її від суспільних зв'язків (школа, середовище і т.д.). Якщо суспільство прагне виховати у молоді такі риси характеру, як справедливість, вірність, патріотизм, почуття обов'язку, чесність та ін. то вони ніколи не погодяться приносити у жертву суспільні інтереси заради індивідуальних.

Через це педагогічна теорія і практика у ХХ ст. розвивалась у іншому напрямку ніж той, у який його хотіли скерувати представники індивідуалізму. Очевидно це було зроблено не тому, що було проігноровано роль особистості у процесі суспільного розвитку. Крім причин суспільного характеру, активну протидію індивідуалізові проводила соціологія – наука, яка на початку ХХ ст. набирала все більшу силу. Її теорія найбільше підкреслювала необхідність пристосування особистості до потреб колективу, підпорядкування особистості потребам суспільства й залежність її виховання від інтересів суспільної організації. Завдяки представникам французької соціологічної школи та німецької школи соціальної педагогіки у цей період почав розвиватися виховний ідеал людини усупільненої, основою виховання якої повинні були стати як моральні так й громадянські якості.

Висновки. У історії розвитку педагогічної думки цікавим періодом представляється реформаторська педагогіка кінця ХІХ – першої третини ХХ століття, яка називається різними дослідниками також нової педагогікою, альтернативної педагогікою, педагогікою вільного виховання. Представники

цієї течії ввібрали весь позитивний досвід, накопичений педагогічною наукою до них, окреслили перспективи і напрями розвитку освіти, висунули нові принципи і методи навчання, різноманіття яких дає змогу нам вибрати найбільш оптимальні для сьогоднішнього дня. Реформаторська педагогіка приваблива для нас тим, що ставить в основу виховання гармонійно розвиненої особистості в процесі освіти, проголошує цінність індивідуальності кожного учня, використовує прогресивні методи викладання і навчання, які мають практичну спрямованість, спирається на глибоке наукове вивчення психології дитинства.

На рубежі ХХ–ХХІ ст. відроджується і інтерес до спадщини Еленн Кей. Відзначаючи сторіччя від часу виходу в світ книги “Століття дитини”, педагоги країн Європи зробили ще одну спробу переосмислити ідеї Еленн Кей, проаналізувати, які з них були реалізовані в ході розвитку системи освіти і виховання у ХХ столітті, які залишилися нереалізованими, і з яких причин це сталося, що зі спадщини чудового шведського педагога залишається актуальним і донині. У різних країнах вийшли перевидання “Століття дитини” з докладними вступними статтями та коментарями вчених, з’явилися статті в періодичній пресі, були проведені конференції, випущені збірники наукових статей.

Більшість дослідників констатують глибоке проникнення ідей Еленн Кей у численні педагогічні системи і успішну реалізацію її ідей педагогічною практикою багатьма альтернативними школами того часу. Книга Еленн Кей “Століття дитини” справила величезний вплив на формування гуманістичної парадигми реформаторської педагогіки. У свою чергу, рух реформаторської педагогіки, виступив своєрідним ретранслятором ідей Еленн Кей в сучасну педагогічну і громадсько-історичну реальність.

Використана література:

1. Темкин А. У истоков альтернативной педагогики / Андрей Темкин // Отечественные записки. – 2004. – № 3. – С. 112-124.
2. Кей Элен. Век ребенка / Элен Кей ; пер. с нем. Е. Залого и В. Шахно ; под ред. и с предисл. Ю. И. Айхенвальда. – М. : Д. М. Ефимов, 1905. – 295 с.
3. Кемінь Галина. Теорія і практика “нового виховання” у західно-європейській педагогіці (кінець ХІХ – середина ХХ століття). – Дрогобич : Коло, 2004. – 124 с.
4. Ellen Key. Stulecie dziecka. Przekład Iza Mszczyńska. Wydawnictwo Akademickie “ŻAK”, Warszawa 2005. – 193 с.

Квас Е. В. “Век ребенка” и принципы новой педагогики Эленн Кей.

В статье проанализированы взгляды одного из главных идеологов реформаторской педагогики шведской писательницы, известного педагога ХХ в. Эленн Кей. Педагогические идеи Эленн Кей, которые формировались под влиянием гуманистической традиции в философии и педагогической мысли, философии позитивизма и народной педагогики Швеции, ставят в центр педагогического процесса личность ребенка и направлены на развитие его индивидуальности. Эленн Кей провозгласил основополагающий принцип новой педагогики – Vom Kinde aus – воспитание “исходя от ребенка”.

Ключевые слова: реформаторская педагогика, ребенок, детство, новое воспитание.

ELENA KVAS. “Century Child” and the principles of the new pedagogy Elenn Key

The article analyzes the views of one of the main ideologists reformatorskoyi pedagogy Swedish writer, known teacher of the twentieth century. Elenn Key. Teaching ideas Elenn Key, formed under the influence of the humanistic tradition in philosophy and educational thought, the philosophy of positivism and folk pedagogy Sweden, put in the center of the pedagogical process identity of the child and aimed at developing its identity. Elenn Key proclaimed the fundamental principle of the new pedagogy - Vom Kinde aus - education “based on the child”.

Keywords: Reformed pedagogy, child, childhood, new education.

Кендзьор П. І.
Львівський інститут менеджменту

**ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ
ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ**

Стаття присвячена актуальній проблемі – з’ясуванню загальноприйнятих європейськими країнами основоположних принципів та підходів до полікультурного виховання особистості з метою інтеграції вітчизняних освітніх процесів у загальноєвропейський освітній простір.

Ключові слова: полікультурне виховання, цінності, компетентності, громадянство.

Міжкультурна освіта, комунікація та взаєморозуміння є принципами міжнародної співпраці впродовж тривалого часу, але поняття “діалог цивілізацій”, “міжкультурний діалог” порівняно недавно з’явилися на порядку денному міжнародних інституцій. Актуальні питання розвитку полікультурної освіти та виховання є пріоритетними у діяльності таких впливових міжнародних організацій як Організація Об’єднаних Націй, ЮНЕСКО, Рада Європи, гуманітарних інституцій Європейського Союзу та інших міждержавних об’єднань.

Вагомий внесок у дослідження проблеми полікультурної освіти та виховання молоді в Україні здійснили О. І. Гуренко, Н. М. Лавриченко, А. О. Гулідова, І. О. Ісаєва, Г. В. Марченко, С. О. Терно, Ю. С. Безух, Я. Г. Гулецька, Т. Лесіна, Г. В. Марченко, О. К. Мілютіна, Ю. А. Тищенко, О. С. Ковальчук та інші. Водночас аналіз наукового опрацювання цієї проблематики свідчить, що існує потреба детального дослідження європейського досвіду полікультурного виховання особистості, адаптації концептуальних положень європейської стратегії відповідно до українських суспільно-освітніх реалій, сприяючи інтеграції вітчизняних освітніх процесів у загальноєвропейський освітній простір.

Метою статті та новизною дослідження є з’ясування загальноприйнятих європейськими країнами основоположних принципів та підходів до полікультурного виховання особистості.